

आत्मचित्र - भाग ५१

(कै. राम गवाले यांच्या 'आत्मचित्र' या आत्मचरित्रात्मक पुस्तकातून क्रमशः)

इकडे संसार आता पूर्ण फुलला होता. देवेन आता आपलं वैद्यकीय शिक्षण पुरं करून मुंबईत कामाला लागण्याच्या खटपटीत होता. रेखाचंही एम.बी.बी.एस.चं शिक्षण चालू होतं. पुढं लवकरच दोन्ही मुलगंची लग्नं झाली. रेखा आणि डॉ. उदय दोघे पती-पत्नी पुण्यात राहत असत. रेखाला मुलगा झाला. नंतर दोघंही मुंबईत आली. रेखानं मुंबईत एम.डी. केलं आणि दोघंही वाईच्या मिशन हॉस्पिटल मध्ये कामाला लागली. नातवाच्या ओढीनं मीराच्या आणि माझ्या वाईला फेज्या होत असत. देवेनला डॉ. उडवाडियांमुळे इंग्लंडला जाण्याची संधी मिळाली. देवेन आणि पत्नी विंदा इंग्लंडमध्येच कामाला लागून स्थायिक झाले. देवेनला मुलगा झाला आणि आम्ही दोघेही इंग्लंडला गेलो. खूप फिरलो. प्रेक्षणीय स्थळं पाहिली. तिथला ख्रिसमसचा सोहळा पाहिला. काही महिने निराळ्या वातावरणात आनंदात काढले.

तिथल्या वास्तव्यात काही गोष्टी प्रकर्षानं लक्षात आल्या. भारतातील डॉक्टरसंबद्धल तिथल्या लोकांना - त्यांचं मनापासून जीव लावून केलेलं काम आणि कष्ट यांबद्धल - कौतुक वाटत असे.

इंग्लंडमध्ये ब्रिजेंड नावाच्या एका छोट्या गावी आम्ही राहत असताना बाजारपेठेकडून परतून मी वसमधून घरजवळच्या स्टॉपला उत्तरलो. थोडासा पाऊस होता. माझ्याच बरोबर एक बरेच वयस्कर गृहस्थ दोन-तीन मोठ्या पिशव्या आणि एका हातात छत्री असे कष्टानं अवघडून थोडा चढ असलेल्या रस्त्यानं जात होते. मी त्यांच्या बरोबर चालताना त्यांची अवघडलेली अवस्था पाहून विचारलं, "वुड यू माईंड इफ आय हेल्प यू." "नो, थंक यू," म्हणाले आणि त्यांनी मला विचारलं, "आर यू कॉम इंडिया" मी होकारार्थी उत्तर दिल्यानंतर त्यांनी मला विचारलं, "इकडं कसे काय आला आहात?" "इथं माझा मुलगा असतो. इथल्या हॉस्पिटलमध्ये काम करतो. तो डॉक्टर आहे," वर्गेरे मी बोललो." डॉक्टर महटल्याबरोबर त्यांनी भारतीय डॉक्टरांबद्धल प्रशंसेचे उद्गार काढले. आपल्या भारतीय विस्तारित बोलण्याच्या पद्धतीप्रमाणं मी, नातू झाला आहे म्हणून इथं आलो आहे म्हणून

बोललो. ते लगेच म्हणाले, “सो यू हँव कम टू स्पॉर्ईल हिम !” आम्ही दोघेही सावकाश चालत होतो. त्यांनी त्यांच्या हातातली एकही पिशवी मला घेऊ दिली नव्हती. चालताना त्यांनी मला सहज माझ्या कामाचं स्वरूप विचारलं. मी चित्रपट दिग्दर्शक आहे म्हणाल्याबरोबर ते म्हणाले, “एकस्ट्रीमली इंटरेस्टिंग वर्क !” मी त्यांना विचारण्यापूर्वीच त्यांनी मला सांगितलं, की ब्रिजेंड त्यांचं मूळ गाव. म्हणून इथेच घर बांधून आता ते राहिले होते. एव्हाना त्यांचं घर जवळ आलं होतं. सहज विचारलं, “आपण काय करत होता? कुठून रिटायर झालात?” आपल्या बंगल्याची लँच उघडता उघडता ते अगदी सहजतेन म्हणाले, “मी इथल्या इंग्लंडच्या मिनिस्ट्रीमध्ये मिनिस्टर होतो.” मी विचार करत घरापर्यंत आलो. आपल्याकडं माजी असला तरी असा चालत जाणारा मिनिस्टर भेटेल ? एखाद्या मिनिस्टरांचे कुणी नातेवाईक भेटले असते तरी म्हणाले असते, “आपण मुंबईलाच असायचे. आमच्या भाच्याच्या मेहुण्याचे भाऊ मिनिस्टर होते. आमच्यामागं रगड कामं असायची.” इंग्लंडच्या वास्तव्यात अशा तन्हेच्या काही व्यक्ती लक्षात राहिल्या. तसंच मदाम तुसा वॅक्स म्युझियम आणि शेक्सपीयरचं जन्मगांव स्ट्रॅटफर्ड कधीच विसरता येणार नाही. व्यक्तीच्या मोठेपणाचं स्मारक एक पुतळा करून ठेवण्यापेक्षां असं स्मारक करून ठेवण्यात केवढी कल्पकता आहे! शेक्सपीयरचं बालपण, तो काळ आणि त्यानं केलेलं कार्य तिन्हीही या स्मारकात डोळ्यांसमोर उभं केलं आहे.

देवेनच्या घरी जितके आम्ही आनंदात राहतो, तितकंच निघताना फार जड जातं, जीवावर येतं. दोन्ही बाजूना मनाची हीच स्थिती होते.

इकडं मुंबईत घरी आल्यानंतर ‘बी.आर.फिल्म्स’चं चित्र सुरु झालं. चौदा वर्षांनंतर मोहन रानड्यांच्यासारखा सजा भोगून सुटका होऊन आलेला एक आणि अतिएश्वर्यात असलेला एक धनिक अशा दोन जिवा-भावाच्या मित्रांची भेट होते अशी ही कथा आहे. दोघे पूर्वायुष्यात गोवा-मुक्ती संग्रामात सहभागी झालेले. एक मित्र कोकणात येऊन साधी शाळा चालवणारा असा शिक्षक असतो आणि दुसरा अतिश्रीमंत उद्योजक. चित्र लहान होतं, करतानाही आनंद वाटला आणि पाहतानाही आनंदानं डोळे पाणावत. चोप्रासाहेवांना हे चित्र फार आवडलं आणि आमचा स्नेह आणखीनच टृढ झाला.

असंच ‘एल.व्ही.प्रसाद प्रॉडक्शन’चं माझं एक चित्र करण्याचं कॉन्ट्रॅक्ट झालं. बी.आर.फिल्म्स, प्रसाद प्रॉडक्शन्स यासारख्या दोन बलवत्तर संस्थांशी करार होऊन त्याची जाहिरात आणि प्रसिद्धी मिळाल्यानंतर माझ्या नेहमीच्या

संबंधातल्या मित्रांना वाटलं, की आता राम वर्ष-दोन वर्ष अडकला म्हणून; पण त्यांनी तशा काही योजना आखल्या नाहीत आणि ही चित्रंही झाली नाहीत.

‘सतीश भल्ला’ म्हणून लॉस अँजेलिसचा परंतु मूळचा दिल्लीचा एक तरुण निर्माता या सुमारास पूर्वीच मला भेटला. त्याने एक हिंदी चित्र काढलं होतं. त्या चित्राची एकंदरीत मांडणी आणि वितरणही फारसं साधलं नव्हतं. मोठी कास्ट घेऊन, संगीतही प्रथितयश संगीत दिग्दर्शकाला घेऊन करावं, असा त्याचा विचार होता. स्वभावानं अतिशय चांगला, संगीताचं वेड आणि चांगलं चित्र करावं ही इच्छा होती. कथा ठरत होती. कमल हसन आणि रती अग्निहोत्री ही यशस्वी जोडी घ्यायची असं ठरलं. दोघांशी करार केला. आर. डी. बर्मन संगीत देणार असंही ठरलं. माझ्याशी दिग्दर्शनाचा करार, भेटीगाठी, योजना अशा सर्व बाबतीत प्रगती होत होती. भल्ला हॉटेलमध्येच मुंबईत राहत असे. त्याची प्रकृती वारंवार विघडत असे. मुख्य कारण म्हणजे त्याला मुंबईची हवा विलकुल मानवत नसे. वारंवार त्रास होत असे. मित्रवत संबंध असल्यानं माझी खूपच धावपळ होई. त्याचं कुटुंब परदेशी. परदेशात मोठा कारभार. पहिल्या चित्रपटात आलेल्या अपयशामुळं आताचा हा चित्रपट खूप यशस्वी व्हावा, ही जिद आणि प्रयत्न. परंतु प्रकृती साथ देर्इना. एक-दोन वेळा प्रकृती जास्त बिघडल्यानंतर दिल्लीला त्याच्या वडिलांना कळलं. त्यांना त्याची खूपच काळजी वाटू लागली. माझां त्याच्या वडिलांशी एक-दोन वेळा फोनवर बोलणंही झालं होतं. वडिलांशी जे माझां बन्याच वेळा बोलणं झालं, त्यावरून ती व्यक्ती मला अतिशय साधी आणि प्रेमळ वाटली.

एकदा भल्लाला प्रकृतीचा खूप त्रास झाला असताना त्याच्या वडिलांचा मला फोन आला आणि आम्ही त्यांच्या सांगण्यावरून एक योजना केली. याबदल गुप्तता ठेवायची, असं ठरलं. त्यांनी मला सांगितलं, की चित्रपटाची तुमची योजना चालली आहे तशी चालू द्या. काहीतरी निमित्त काढून, प्रकृतीत बदल म्हणून का होईना, त्याला दिल्लीला काही दिवस पाठवा. मी अगदी पटवून देऊन त्याला दिल्लीला पाठवलं. डॉक्टरांशीही बोलले आणि काही दिवसांनी वडिलांचा मला फोन आला. सान्याच गैरसोयीबदल त्यांनी दिलगिरी व्यक्त केली आणि त्याला आता परदेशी त्याच्या घरी पाठवीत आहे, म्हणून सांगितलं. भल्लाही क्षमा मागून माझ्याशी बोलला. ‘स्क्रीन’मध्येसुद्दा जाहीर होऊन हे चित्र झालंच नाही. कमल हसनचे-माझे संबंध मात्र खूप जवळिकीचे झाले. भल्लाला बिचाऱ्याला कधीच दोष द्यावा असं मला वाटलं नाही. पुढं मी लांसएंजेलिसला

कमल हसन समवेत राम गबाले

गेलो असताना भल्लानं मला घरी नेऊन इतक्या आपलेपणानं, जिव्हाळ्यानं देखभाल केली की त्याचं वर्णन करौयला शब्द नाहीत.

अमेरिकेत नेहमी वास्तव्य असणाऱ्या या सर्तीश भल्ला यांच्या आयोजित, परंतु न झालेल्या चित्राच्या निमित्तानं माझा कमल हसन या अतिशय गुणवान, बहुश्रुत कलाकाराशी घनिष्ठ परिचय झाला. मद्रास, उटी अशा ठिकाणी त्यांच्या शूटिंगना मी हजर राहिलो. तामिळ, तेलगू, कानडी भाषेतली त्यांची अनेक चित्र पाहिली आहेत. दक्षिणेकडच्या या शूटिंग युनिटसूचं काम आणि कामाची पद्धत पाहताना मला हषिकेश मुखर्जी, गुलजार, आपली ध्येयवादी मराठी युनिट्स यांची आठवण होत असे. कमल हसन हे उत्तम वाचन असलेले, संगीत, नृत्य, अभिनय, स्टंट या नानाविध पैलूंमध्ये पारंगत असे अभिनेते. त्यांचा घनिष्ठ परिचय झाला, सहवास लाभला ही या चित्रपटाच्या प्रकल्पाची माझी कमाई.

- वै. राम गबाले

(‘आत्मचित्र’ पुस्तकासाठी भारतातील संपर्क - अरुण जाखडे - २५४४२४५५)